

ПРОЕКТ: Съдебната експертиза в България и в страните от ЕС /граждански процес/;

ВЪЗЛОЖИТЕЛ: Оперативна програма „Добро управление”,
Договор № BG05SFOP001-3.003-0004-C02/05.09.2017 г.,
осъществяван с финансовата подкрепа на Европейския
социален фонд на Европейския съюз;

ИЗПЪЛНИТЕЛ: Сдружение „СЕФИТА”,
чрез група от 6-ма външни експерти, на основание
сключени договори след проведена открита процедура за
избора им;

ЕТАП: Дейност 5.:
Подходи за постигане на изменения в нормативната
регулация на дейността по извършване на съдебни
експертизи, мерки за качествени подобрения и по-
ефективно интегриране на експертното заключение в
правораздавателния процес, контролни механизми и
действия за повишаване на общественото доверие – при
отчитане на резултатите от извършените дейности по
проектното предложение.

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ

м. Октомври – м. Ноември 2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	3
А. ПО ФОРМАТА НА ДОКЛАДИТЕ	5
I. Доклад по ЕКСПЕРТНИЯ ПРОЕКТ	5
II. Доклад по МАГИСТРАТСКИЯ ПРОЕКТ.....	5
Б. ПО СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДОКЛАДИТЕ	7
I. Характер на отношенията, възникващи при назначаването на съдебна експертиза. .	7
II. Подбор на експерти и съставяне на регистри.....	7
III. Възлагане/назначаване на съдебна експертиза	8
IV. Извършване на експертиза и приключване мисията на съдебния експерт.	9
V. Оценка и остойностяване на експертната дейност.....	9
VI. Развитие и контрол на дейността по извършване на съдебни експертизи.....	9
ПОСЛЕСЛОВ	11

ТЕМА: „СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА СЪВРЕМЕННИ КОНЦЕПЦИИ ЗА СЪДЕБНАТА ЕКСПЕРТИЗА В БЪЛГАРИЯ“

ПРЕДГОВОР

Настоящата разработка на тема: „Сравнителен анализ на съвременни концепции за съдебната експертиза в България“ е извършена като част от предвиденото по Проект: „Съдебната експертиза в България и в страните от ЕС /граждански процес/“, изпълняван от Сдружение СЕФИТА съгласно сключен административен договор № BG05SFOP001-3.003-0004-CO2, и осъществяван с финансовата подкрепа на Европейския социален фонд на Европейския съюз чрез Оперативна програма „Добро управление“ 2014 г. – 2020 г.

Разработката е възложена за осъществяване на Сдружение СЕФИТА след проведен открит конкурс и в конкуренция с други 37 организации, по приоритетна ос от програмата: „Прозрачна и ефективна съдебна система“, направление „Граждански контрол върху реформата в съдебната система“.¹

Проектът се реализира от екип съдебни експерти с различна квалификация и опит (техническа, финансово-икономическа и юридическа) за период от 15 месеца, и е на стойност 99`400,- лева (са. 50`800 €).²

Основният акцент в проектната разработка е насочен към проблемите при назначаването и извършването на съдебни експертизи, **преценени през погледа на съдебните експерти**, и пътищата за увеличаване на ефекта от експертната дейност за участниците и страните в съдебния процес, а също и като цяло → за повишаване на удовлетвореността на обществото от правосъдието.

Проучени са и са коментирани регулацията на експертната дейност (предимно в гражданския процес) в правосъдието на България от средата на ХХ век и най-вече при трансформацията на обществените отношения в постсоциалистическия период, както и данни и информация от общодостъпни източници за регламентирането на този вид дейност в други европейски страни.

Като резултат сме открили в окончателните разработки 35 проблемни елементи в организацията на съдебната експертиза в България, чието подобрене или осъвременяване би повишило ефективността на експертната дейност в съдебния процес, също и при прилагането на извънсъдебни способности за решаване на спорове и в помирителни процеси, като сме формулирали 12 предложения в тази насока.

В качеството на **база за съпоставки и сравнение за разработването на настоящата тема**, сме ползвали съдържанието се в проектна разработка, изпълнявана понастоящем по

¹ <http://2020.eufunds.bg/bg/1/0/PriorityLines> ,

² <http://2020.eufunds.bg/bg/0/0/Company?uin=GP9zpzpFJ%2F5PKcNkkkqz%2Fw%3D%3D&uinType=Bulstat&type=Beneficiary> ,

възлагане от Министерството на правосъдието на България в партньорство с Висшия съдебен съвет, на тема: „Усъвършенстване модела на съдебните експертизи“. Този проект е с идентификатор BG05SFOP001-3.001-0017-C03, финансиран също по Оперативна програма „Добро управление“ 2014 г. – 2020 г., с начало на изпълнение 2 месеца след възлагането на проект на Сдружение СЕФИТА, и е на стойност 345`000,- лева (са. 176`400 €).³

По проекта на Министерството е изпълнен доклад с наименование: „Аналитичен доклад за действащите модели на експертизите и организацията на работата на вещите лица в българската и европейската нормативна уредба“, в който се засяга сходна проблематика с тази, съдържаща се в проектната разработка на Сдружение СЕФИТА.

Съставители на доклад по проекта на Министерството са магистрати – съдии и прокурори, които са изразили становища по отделни проблемни области и са дали препоръки за промени в регулацията на съдебните експертизи в България.

Настоящият Сравнителен анализ представлява съпоставка на тезите и подходите, формулирани при отделното и самостоятелно изпълнение на двата проекта, условно обозначени по-долу като **ЕКСПЕРТЕН ПРОЕКТ** (на Сдружение СЕФИТА) и **МАГИСТРАТСКИ ПРОЕКТ** (на Министерството на правосъдието).

³ <http://2020.eufunds.bg/bg/1/0/Project/Details?contractId=G83PijmURM0%3D> ,

А. ПО ФОРМАТА НА ДОКЛАДИТЕ

І. Доклад по ЕКСПЕРТНИЯ ПРОЕКТ

Изпълнителите на този доклад са избрани след проведена открита конкурсна процедура и са публично известни.⁴

Окончателният доклад по проекта е разработен в две части:

- ❖ настоящо състояние на регулацията на експертната дейност, имаща отношение към правосъдието и решаването на спорове (*de lege lata*), в която са открити възникващите проблеми и техния произход,
- ❖ мерки за подобрене и оптимизиране (*de lege ferenda*), като са описани и отчетливо посочени положителните ефекти от прилагането им не само за експертната дейност в съдебния процес, но и за правосъдието като цяло и удовлетвореността на обществото от правоприлагането;

Докладът е обобщение на предходно разработени по проекта междинни тематични доклади – 3 броя, с основни акценти:

- ❖ Междинен доклад (1) → Проучване на националната нормативна уредба, статистическа информация и публикации, касаещи съдебната експертиза - като елемент от съдебната система и като част от съдебния процес,
- ❖ Междинен доклад (2) → Проучване на източници за данни и регулация относно съдебната експертиза като елемент от съдебната система и като част от съдебния процес в страните от ЕС,
- ❖ Междинен доклад (3) → Статут и функция на лицата с отношение към възлагането и извършването на съдебни експертизи у нас. Възникващи взаимоотношения в процеса на възлагане и изпълнение на съдебната експертиза. Алтернативни способы и форми на участие на вещи лица при решаването на извънсъдебни спорове и в помирителни процеси.

Към всеки един от междинните доклади са посочени източниците на информация и приложените методи на изследване.

Съдържанието на Междинните доклади, както и пълния текст на Окончателния доклад, са своевременно оповестявани чрез сайта на Сдружение СЕФИТА в нарочно създадена рубрика (Проект ОПДУ).⁵

ІІ. Доклад по МАГИСТРАТСКИЯ ПРОЕКТ

Съставителите на този доклад не са посочени.

Аналитичният доклад по проекта е разработен в един раздел, съдържащ:

- ❖ практически въпроси, свързани с възлагането, изпълнението и отчитането на съдебни експертизи в България.

⁴ <http://2020.eufunds.bg/bg/8/0/Project/Details?contractId=x98AnRztuLI%3D> ,

⁵ <http://www.sefita.org/page.php?n=19375871> ,

Включени са 4 /четири/ отделни публикации от различни автори, структурирани в следните части: увод, фактическа обстановка (изложение), заключение и препоръки.

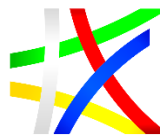
Не е отчитан ефект от възприемането на формулираните препоръки;

- ❖ проучване за организацията на съдебната експертиза в европейските страни.

Направени са 11 разработки за съдебните експертизи в правните системи на европейски държави, като за 13 страни е извършено и сравнение с действащата у нас регулация, а за други 15 - само са описани;

Не са посочени източниците на информация, а също и приложените методи на изследване при съставянето на доклада.

Текстът на доклада не е публично оповестен.

Б. ПО СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДОКЛАДИТЕ

Съществуват теми, които са от съществено значение за експертната дейност в сферата на правосъдието и които могат да се считат за мерило за състоянието ѝ понастоящем, някои от които са:

I. Характер на отношенията, възникващи при назначаването на съдебна експертиза.

➤ ЕКСПЕРТЕН ДОКЛАД:

Установено е при разработването на Междинен доклад (1), че в действащата нормативна база в България не се съдържа легална дефиниция, с която експлицитно да се изяснява **характера на отношенията, които възникват по повод назначаването на съдебна експертиза.**

От съдебната практика се констатира, че отношенията между възлагащия орган и съдебния експерт се приемат за административно-правни, т.е. отношения на власт и на принуда.

- ✚ В тази връзка е предложено от експертния екип изработването на съдебна експертиза в гражданския процес да се счита **за доставка на услуга**, каквото положение се съдържа в постановено решение на Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ) и което съответства на Европейската конвенция за човешките права (ЕКПЧ):

чл. 4, т. 2 от ЕКПЧ: Никой не може да бъде заставян да извършва принудителен или задължителен труд.

➤ МАГИСТРАТСКИ ДОКЛАД:

Този въпрос не се разглежда в разработката и в тази насока не са направени препоръки.

II. Подбор на експерти и съставяне на регистри.

➤ ЕКСПЕРТЕН ДОКЛАД:

Установява се от наредбата, съдържаща положения, касаещи съдебните експерти (Наредба № 2/2015 г. на Министерството на правосъдието), че са въведени формални критерии за квалификация и професионален опит на лицата, утвърждавани за съдебни експерти.

Включването им в регистри се извършва по предложение на учреждения (много рядко) или по собствена инициатива на експерта (най-често), след подаване на заявление в Министерството на правосъдието с приложени документи за квалификация и трудов стаж.

Одобряването за вписването им в регистрите на съдебните експерти се извършва от комисии, съставена от магистрати от съответни съдилища и прокуратури.

- ✚ Предлага се от експертния екип:

- ✓ да се изисква от кандидатите представянето на референции от предишни или настоящ работодател,

- ✓ кандидатите да са преминали обучение за процесуалните норми в българското правосъдие,
- ✓ с оглед създаването на възможност за разработване на сложни, комплексни и специфични експертизи, да се допусне включване в регистрите не само на физически лица, но и на организации на съдебни експерти,
- ✓ в комисиите, одобряващи вписването в регистрите, да участват също и представители на професионални и съсловни организации на експерти;

➤ **МАГИСТРАТСКИ ДОКЛАД:**

Констатира се в началните публикации от доклада, че регистрите на съдебните експерти, съставяни на регионална база (по окръжни съдилища), в някои случаи съдържат ограничен брой експерти от отделни специалности, което затруднява извършването на възложени съдебни експертизи качествено и в съкратени срокове.

✚ Предлага се:

- ✓ да се завишат критериите към съдебните експерти, като се изисква периодично участие в обучения в тяхната област,
- ✓ да се създаде единен национален регистър, даващ възможност специалисти от други региони на страната да бъдат назначавани, когато в местните регистри не са налични подходящи специалисти,
- ✓ да се задължат ръководителите на научни институти и учебни заведения, провеждащи обучение на специалисти, да предоставят техни кадри при необходимост от извършване на сложни съдебни експертизи, като при отказ да им се налагат глоби,
- ✓ да се създаде независим единен център (институт) на съдебната експертиза, който освен други да има задължението да удостоверява правоспособността на съдебните експерти и да извършва техен подбор;

III. Възлагане/назначаване на съдебна експертиза

➤ **ЕКСПЕРТЕН ДОКЛАД:**

Експертният екип е предложил възлагането на експертиза да се осъществява в диалогичен режим между възлагащия орган (и/или страна) и експерта, при което да се уточняват параметрите на експертната дейност, като сложност и специфика, задачи към експертната, същност и обем на проучванията, цена на експертната услуга.

➤ **МАГИСТРАТСКИ ДОКЛАД:**

В една от магистратските публикации се предлага създаването на единна система за случаен избор на вещи лица, но с предвидена възможност, с оглед на конкретни обстоятелства, да се посочи точно определено лице.

IV. Извършване на експертиза и приключване мисията на съдебния експерт.

Както в ЕКСПЕРТНИЯ ДОКЛАД, така и в МАГИСТРАТСКИЯ, е очертана необходимостта от стандартизиране на процедурите по извършване на съдебни експертизи, а също и на формата и съдържащите се данни за съдебния процес – с оглед на по-лесното възприемане на съдържанието и пълнота на изложението.

Обсъдена е проблематиката за ползваните от съдебните експерти данни и материали, които не са били приети по предвидения процесуален ред.

И в двата доклада се изразява положително становище относно ползването в процеса на „вещи свидетели“ (експерти-свидетели, expert-witness).

V. Оценка и остойностяване на експертната дейност.

Очаквано това е темата, заела най-значително място и в двата доклада – ЕКСПЕРТНИЯ и МАГИСТРАТСКИЯ.

➤ **ЕКСПЕРТЕН ДОКЛАД:**

Предлага се от експертния екип: в гражданския процес, и особено при търговски дела, дейността по извършване на експертиза да се счита доставка на услуга. Като всяка друга такава доставка, тя има обективно измерима (пазарна) стойност, която може да бъде договаряна между експерта и заинтересованата страна, желаеща ползването на това доказателство (доказателствено средство).

В особени случаи, когато стойността на експертизата е значителна и неприемлива за някоя от страните, но делото е от обществен интерес, да се прилага финансиране, сходно на правната помощ.

➤ **МАГИСТРАТСКИ ДОКЛАД:**

Предлага се в началните публикации от доклада въвеждането на минимални и максимални прагове за стойности на съдебни експертизи със сходен характер.

Предвид установени разнородни практики в различни съдилища да се присъжда различно заплащане за близки по тематика експертизи, се предлага да се възприемат осреднени размери на подлежащите на заплащане суми за възнаграждения.

VI. Развитие и контрол на дейността по извършване на съдебни експертизи.

➤ **ЕКСПЕРТЕН ДОКЛАД:**

Предлага се от експертния екип наблюдението и контрола за дейността по възлагане и извършване на съдебни експертизи да се осъществява от **орган, включващ представители на съдебната власт (Висшия съдебен съвет), на изпълнителната власт (Министерството на правосъдието), и на представители на организации на съдебни експерти.**

Правата, задълженията и отговорностите на този орган да са надлежно регламентирани в Закона за съдебната експертиза, в това число относно:

- подбор и оценка на специалисти и на организации на съдебни експерти при включването им в регистри на съдебните експерти,

- организация на мероприятия за повишаване на квалификацията на съдебните експерти, в т.ч. и процесуалноправни познания,
- подпомагане на органите на съдебната власт при избора на изпълнители на особено сложни и специфични експертизи,
- разработване и внедряване на стандарти за извършване на съдебни експертизи, в т.ч. и етични стандарти,
- отчитане на данни и техен анализ за подобряване на дейността по извършване на съдебни експертизи,
- разработване на критерии за специфичност и сложност на съдебните експертизи,
- разработване на методология за оценка и остойностяване на заплащането за извършени съдебни експертизи,
- хармонизиране на изискванията за българските спрямо европейските изисквания към съдебните експерти,
- други, свързани с дейността по възлагане и извършване на експертизи;

➤ **МАГИСТРАТСКИ ДОКЛАД:**

В последната от четирите начални публикации от доклада, авторът ѝ предлага създаване на **независим единен център (институт) за съдебна експертиза**, който да има следната функционалност:

- да решава организационните и методически въпроси на съдебната експертиза независимо от видовата принадлежност,
- да удостоверява правоспособност,
- да обучава експерти,
- да извършва техния подбор,
- да ги атестира периодично,
- да разработва задължителни стандарти в различните области, подобно на стандартите, разработени от Американската асоциация ASTM, които са основани на научни методи и добри практики на експертна дейност по наказателни и граждански дела, включително стандарти за обучението и образованието на експертите,
- да оказва методическо ръководство,
- да има възможност за ангажиране на дисциплинарната отговорност на вещите лица, както и на административно-наказателната им при установен конфликт на интереси;

Самостоятелността на института или неговата подведомственост на друга администрация не са пояснени.

ПОСЛЕСЛОВ

Разработването и на двата проекта, касаещи съдебната експертиза → на Сдружение СЕФИТА и на Министерството на правосъдието, си поставят като най-обща цел постигането на по-висок ефект за обществото от правоприлагането (справедлив и бърз съдебен процес, както и ефективно прилагане на алтернативни способности за разрешаване на спорове).

От системна гледна точка се търси решението на задача по установяване на най-доброто сечение между две системи при тяхното взаимодействие.

Извършеното по-горе сравнение на част от предложенията по двата проекта установява различен подход към решаването на съществуващите проблеми:

- ❖ проектът на Сдружение СЕФИТА е насочен към отчитане на съвременните реалности в обществените отношения, свързани с по-широкото навлизане на пазарни отношения. Направен е опит да се въведат корективи за намаляването на евентуални негативи от проявлението на меркантилни ефекти, отчитайки обществената значимост на правосъдието;
- ❖ проектът на Министерството на правосъдието предвижда по-широко институционализиране на дейността по извършване на съдебни експертизи и засилване на санкционната функция в процеса (налагане на по-широк кръг от санкции и глоби). В него не се съдържа нито едно предложение, насочено към стимулиране и поощряване на дейността по извършване на съдебни експертизи.

В обобщение на изложеното считаме, че консервативният възглед за абсолютната независимост на съдебната власт, без интегрирането ѝ с други обществени системи, засилва инквизиторните ѝ характеристики, което я отдалечава от дневния ред на съвременното общество, и по същността си е ретроградно.

Съставители на Сравнителния анализ:

Е1 :/п/..... /адв. Й. Тодорова/ Е4 :/п/...../ адв. Д. Благоев/

Е2 :/п/..... /маг. ик. А. Михайлова/ Е5 :/п/...../рег. од. Н. Желенски/

Е3 :/п/...../д-р арх. Л. Андреев/ Е 6 :/п/...../ инж. Л. Генова/

Сравнителният анализ е изготвен под общото методическо ръководство и редакция на инж. ик. Любомир П. Герджиков, и въведената организация, управление и контрол от маг. ик. Веселина Г. Попова, по Проект: „Съдебната експертиза в България и в страните от ЕС /граждански процес/“, изпълняван от Сдружение СЕФИТА, съгласно сключен договор № BG05SFOP001-3.003-0004-CO2, осъществяван с финансовата подкрепа на Европейския социален фонд на Европейския съюз чрез Оперативна програма „Добро управление“ 2014 – 2020 г.

Сравнителният анализ е одобрен и приет в завършен вид от екипа по организация и управление на Проекта на съвместна работна среща с екипа от външни експерти, проведена на 21.11.2018 г., и съдържа 12 /дванадесет/ страници.

За СНЦ СЕФИТА:

...../п/..... /инж. ик. Л. Герджиков/

...../п/..... /маг. ик. В. Попова/